

İNSAN VE BENLİK

Kendini bilen Allahını bilir

Ancak bu heva-vü-heves-i nefis ise maksûd
Bu madde de müsterek oldu sana hayvan
Arpa Emîni Zade Sâmi

By benliğini tanımayan insan, kendini tanı. İnsan ile
benliği arasında perde İslâm dininde haramdır.

Muhammed (s.a.s.) dininin remzi nedir, bilir-misiniz? Kendini
açık, berrak bir halde görmek. Bu idrak insanı Şehinşah-
lîğa yükseltir.

Din nedir? Kendi sınırlarını idrâk etmek. Kendini görme-
den, tanımadan yaşamak ölümdür.

YAZAN:

Prof. Dr. Ali
Nihat Tarlan

Yukardaki satırlar İkbâl'in (1873-1938) Müsafir adlı eserinden ikti-
bas edilmiştir. İslâm'ın hakiki ve insanlığın kemal mertebesinde
olan ruhunu görüp tanıyan ve onu hararetle bir belâgatle ifade eden
Allâme Dr. Muhammed İkbâl, bugün asrımızın en büyük müşidi
olduğunda şüphe yoktur. Kendisi şöyle der:

Eski müşidlerin gemileri bugün karaya oturup parçalanmıştır. Bu de-
niz benim gemimle seyahat eden insan hakikaten bahtiyardır.

İkbâl Hind Müslümanlarını esareten kurtarmak için onlara benliklerini
tanıtmak. İslâm'ın ruhundaki ulviyeti aşlamak gayes, uğrunda yorulmadan,
bıkmadan çalışmıştır. Felsefesinin temel ini Hz. Mevlâna'da nalmış ve bü-
tün eserlerinde o büyük insanı en yüksek bir tazim ve ihtiram çerçevesi i-
çinde yad etmiştir. Hayat görüşünü Tasavvuf'un mistik tefekkürü dahi ca-
zip bir şekle sokmuş, ruhundaki büyük kudret felsefesini bir ilâhî kahraman-
lık hudutlarına sürüklemiştir. Aşağı yukarı bütün eserlerinde İkbâl benlik me-
selesini ete alır. Bu kelimeyi onun diğer eserlerinde kullandığını göz önüne
alarak izaha çalışalım. Haddi zatında bu kelime binbin tefsire müsaittir. İç-
timai ahlâki, maddi, ruhi türlü cepheleri vardır. Bunu İkbâl'in düşünce ve
duygu hudutları içinde şöyle anlayabiliriz:

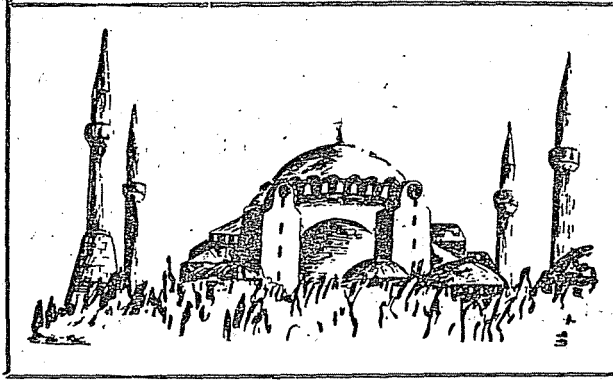
Kendini tanımanın bir felsefi cephesi vardır. Bu bütün bir metafiziktir. kâ'inat muammasıdır. Ahlâki cephesi, cemiyet içindeki hayatında kudret ve imkânlarını ölçüp ona göre hareket etmektedir. İktal, «insan ile benliği arasında perde İslâm dininde haramdır derken benliği tanımanın İslâmiyetteki bütün felsefi ve ahlâki cephelerini, kastediyor. İslâm dini umumi esaslarıyla beşerin refah ve saadetini her cephesinden ele alan bir dindir. Bir müslüman insan olmak haysiyetiyle eşrefi mahlûkat olduğunu yakinen bilecek yaradılışın kendisine ihsan ettiği kudretleri, değerlerini ortaya koyacak, yeni «emanete hiyanet» etmeyecek. İnsanlığın en büyük şerefi de «hürriyet»tir. Bu ni'mete malik değilse onu elde etmek için tereddütsüz ölümü göze alacak. İslâm dininin hakiki sırrı budur. Çünkü İslâm dini bütün mâ'nâsıyla insan'ın yani benliğin mertebeye ihtiyacı üzerine kurmuştur. Benliği berrak olarak tanımak İslâm'ın

sırrına ermek demektir. Çünkü bu din insanlığın tabî'i ve fıtrî dinidir.

Hayat eğer yemek içmek yatıp kalkmak ve bunları en uygun ve konforlu şekle getirmek için çalışmaktan ibaret ise bu hayvanî hayattan pek az farklı bir yaşayıştır. İnsan yalnız bunu kâfi görürse hakiki şerefinin emrettiği insanî hayata erişmemek demektir. O halde buna hayat ismi verilemez; bu ölümlerin en pespayesidir.

Hiçbir mefhumun mutlak hakikatına ermek insana mukadder değildir. Hayat mefhumu da böyledir. Tek mâlum olan şey şudur. O, bizden ayrıldı mı her şey bizim için sona ermiştir. Bu itibarla her mahlûkun kendine göre bir hayatı vardır. İnsan için hayat, insanca hayattır. O şekilde yaşamadıkça yaşıyorum denmez. İnsanca hayatın hakiki ölümü budur. Böyle bir hayat uğrunda feda edilecek maddî hayat; bir kayıp değil hakikatte kazançtır. Din, hayatın değerini tanı-

mak için vaz'edilen İlahî bir nizamdır. Dinî inançlar ve mükellefiyetler düşünün insanı hayatı ve netice itibariyle kendini tanımaya götürür, yahut «tefekür ve nazar» yolu ile kendini tanıyan insan zarurî kendini dinin içinde bulur. İktal, dini tarif ederken «din kendi sınırlarını idrak etmek» olduğunu yazıyor. Hakikaten insan yalnız mâ'nâ bakımından değil, madde bakımından da bir sırdır. İnsan bunu lâyık olduğu bir vuzuâ içinde idrâkten âcizdir. İktal, bir milleti uyandırmak isterken dine hitap etmeği en isabetli bir yol kabul etmiştir. Çünkü dinin yani İslâm dininin içinde bütün aradıklarını bulacaktır. Bu kabiliyetleri uyandırırsa Hın istiklâlini insanlık ayandırırsa Hind istiklâli için tamamiyle mücehhez bir millet vücuda geleceğine emindir. Bu insanlık şuru o derece ulvî ve değerlidir ki, onu bütün bir cihan: değışmek akıllıca bir hareket olmaz. Cihan fanî, o şuur ve idrak ise ebedidir.

HARAP MABET

RIZA TEVFİK

Vardım eşğine yüzümü sürdüm,
Etrafımı bütün dikenler almış,
Ulu mihrabında yazılar gördüm,
Kim bilir ne mutlu zamandan kalmış!
Batan güneşlerin ölgün nigâhı,
Karartmış bırakmış o kipleğâhı,
Mazlum bir ümmetin bahtı sıyahı,
Viran kubbesine gölgeler salmış!
İslâm'ın bahtiyar bir zamanında,
Ab—ı hayat varmış şadırvanında;
Şimdi harap olan sâyanında,
Dem çeken kuşların ömrü azalmış!
Ayât—ı hikmet var kitabesinde,
Bir dersi ibret var hitabesinde,
Bağ—ı Cennet olan harabesinde,
Tekbîr sedâları artık bunalmış;
Hey «Rıza» secdeye baş koy da dinle!
Taşlar dile gelsin, senin derdinle!
Efsane söyleyim, ağla hem dinle,
O Şerefli mâzî meğer «masalmış».

ILMî dergilerde, her şeyden evvel göz önünde bulundurulacak husus, her yazının bir görüş, bir düşünce, bir tedkik, bir tahlil veya bir tenkid mahsülü olmasıdır. Didaktik mahiyette olan ve nakilden ibaret bulunan yazılar, günlük mevzularla ilgili haftalık veya aylık her hangi bir dergide yer alabilir. Bu gibi dergilerde yukarıda bahis ettiğim inceleme mahsülü yazılar bulunsa bile çeşitli ve dağınık mevkutalarda neşredilmiş olmaları için icabı halinde kolayca müracaat ve tedkik imkânından uzak bulunurlar. Fakat arzetmiş olduğum tarzda yalnız ilmî yazıların ve inceleme mahsüllerinin bulunduğu dergiler, müracaat kitapları gibi türlü konularda eleştirme yapacak olanlara kolayca yardımcı yaparlar.

Bu yazımızla, tahlilini yapmak istediğimiz din adamları konusu ile ilim adamları hüviyetini, zaman zaman birbirine karışmış bir halde, yer yer yayımlandığını gördüğümüzden dolayı kendi görüşümüzü bu satırlarla ifade etmeği lüzumlu bulduk.

DİN adamı deyince: Müezzîn, İmam, hatib, vâiz, müftî ve diyanet işleri teşkilâtında dinî murakabe hususlarıyla meşgul kimseler hatıra gelir. Fakat esas itibariyle din adamı, vaiz, hatib ve müftüden ibarettir ki bu üç mühim vazife, mahiyet itibariyle tebliğ, vaaz ve irşattan ibarettir. Din adamının asıl mühim vazifesi budur. Bütün dinî müesseselerin temelini vâiz ve hatib teşkil eder. Müftüler de haftada üç gün meslek adamlarına ihtiyaca göre tedrisatta bulunmalıdır. Gerçek devlet teşkilâtı, gerek hususi çalışmalar bu üç mühim unsurun kemâline müteveccih olmalıdır. Bu esaslı unsurlar gereği gibi olgun bir duruma gelmeyince teşkilât işlemiyor ve teşkilâtın başında bulunanlar vazifesini yapmıyor demektir. Dinî tedrisat ta bu vazife sahiplerini en iyi şekilde yetiştirebilmek için programlaşmalıdır. Cemaat, câmie yeni bir şey öğrenmek için koşmalıdır. Her camî için düşünülmesi lâzım gelen asli unsur, vâiz ve hatib olmalıdır. Vâiz icabı halinde hitabet vazifesini de yapabileceği için her câmie bir vâiz temini, teşkilâtın ön plânında bulunmalıdır. Fakat binlerce câmie gerekli vasıfta bir yetkili te'min etmek bugün için mümkün olmadığına göre kazalara, nahiyelere ve köylere bugün yalnız imamet vazifesini görebilen, ve e- linde vaaz ve irşad yetkisi bulunmayan kimseleri göndermek başta gelen mühim cezri icraat ve islahattan biri olur. Bu suretle her câmiin hareme dahil muvazzaf ve kanunla terfih edilmiş bir vâizi bulunduğu takdirde o camî için ayrıca bir imama ihtiyaç kalmaz. Vâiz, bulunduğu şehrin gösterdiği ihtiyaca uyarak hergün beş vaktin birinde, yani cemaatin en çok bulunduğu bir namaz vaktinde yüksek ta'limî vazifesini yapar. İrşad ve nasihatlerde bulunur. Vâizlere yardımcı mahiyette olan, yalnız cuma günleri ve senede iki bayram vazifeli bulunan hatibler, müftülükler idaresinde ve Kur'an kurslarına yardımcı olarak haftada üç gün meslekî tedris ile meşgul olurlar. Din tebliğden, vaazdan ve nasihatten ibaret olduğuna göre, dinî vazifenin başında da vaaz gelir. Dinde umumun anladığı mânâda

DİN ALİMİ

DİN ADAMI

Yazan:

MAHİR İZ

(İst. Yük. İsl. Enstitüsü
Öğretim Üyesi)

imamlık ve müezzinlik diye bir vazife mevcut değildir. Zaruretlerin doğurduğu bu vazife, gerektirdiği mânevî mes'uliyetten uzak kalmıştır. Vazifesini yıllarca ifâ etmiş bulunan zevât, buldukları büyük şehirlerde biri namaz kıldırır ve cemaatten herkes müezzinlik edebilir. Câmîin temizliği en başta gelen işlerden biri bulunduğundan, kayyum teşkilâtının takviyesi ve müezzinliğin kayyumlar tarafından yapılması veya müezzinlere kayyumluk vazifesi verilmesi uygun olur. Hastalık ve beşerî sair ihtiyaçlar dolayısıyla büyük ve kalabalık şehirlerin büyük camilerinde bugün imamlarda olduğu gibi münavebeyi sağlamak ve vâizlerin çalışıp konuyu işlemelerini temin etmek için bir büyük câmîe iki veya üç vâizin ta'vini de bir zarurettir. Bu suretle bugün şekil ve merasimden ibaret bir hal almış olan ve vaaz ve irşada resmî yetkisi mevcut olmayan ve mukaddes vazifesini yıllarca ifâ etmiş bulunan zevât, buldukları büyük şehirlerden ayrılmadıkları takdirde esasen yaşları ilerlemiş bulunduğu için bugün aldıkları tahsisatı yeni teşkilât kanunu himaye etmiyorsa iki misliyle ve kayd-ı hayat şartıyla emekliye sevk edilirler. İçlerinde hâfiz-ı Kur'an olanlar ayrıca ve ücretle Kur'an-ı Kerim kursu öğretmenlikleri yapabilirler. Bu hususları kalkınma plânında gerçekleştirilebilmek için devletin bütçesini ayrıca tazyik etmeden bugün mevcut İmam - Hatip Okullarının dışında her vilâyette halk tarafından bir İlahiyat Lisesi binası temin edilmek için de Diyanet İşleri Bakanlığının Millî Eğitim Bakanlığıyla çok yakın iş birliği yapması başta gelen ihtiyaçlardır. Din adamlarının, dinin temel bilgisini teşkil eden fıkıh, usûlü ve onu vücuda getiren tefsir ve hadis ilimlerini metinlerde dürüst olarak istihrac edebilecek kudrette olmaları ve eski bir tabir ile Selâtin camii denilen büyük cimilerde vukubulacak münhallerde başlıca vazifelerimiz için, menşei ne olursa olsun beş kişilik mütehasıs ilmi bir hey'et önünde imtihan geçirmesi şart olmalıdır.

DİN âlimine gelince: O, din adamından büsbütün farklı bir hüviyettir. Vâkıa bizim memleketimizde belki bir asırdır bugünkü ilim anlayışıyla din âlimi yetişmemiştir. Tek tük eser sahibi zevât memleket çapında gerekli bir mana ifade etmez. Hamdolsun az çok gerek haricte yaptığı öğrenimle, gerek kendini yetiştirmek suretiyle olgunlaşmış fukâhâımız mevcuttur. Ve onlarla bugün milletçe iftihar ederiz. Fakat sayıları gittikçe azalmaktadır. Yurdun her bucağında dinî meseleleri kolayca halledebilecek din adamlarımız yeteri kadar değildir. Din ilminin en büyüğü, en geniş ilim fıkıhtır. Bu itibarla din adamlarımızı eski büyük fakih mertebesine ulaştırmak başlıca vazifelerimizden sayılır. Müslüman halkın en büyük ihtiyacı işte hakikî din bilgisi verecek olan bu din adamlarımızdır.

Benim arzetmek istediğim din âlimi kudemânın tabiriyle usûlde değil, meselede müctehid değerli âlimlerdir. Bunlar naslardan ayrılmayarak zamana göre yeni bir buluş, yeni bir görüş sahibi olan yani bir tahlil ve terkib yapabilen ilmi ve mantığı intikadı bütün vuzûh ve delâîliyle ortaya koyan, dinin kavâid-i umûmiye dedikleri esaslarına dayanarak zamanın seyrini yakından tâkib edebilen ve dinin hiç bir terakkiye manî olmadığı delilleriyle ilim-adamlarının önüne koyan, başka İslâm memleketlerinde yetişmiş ve eser vermiş mütefekkirler ayarında din âlimlerimize ayrıca büyük ihtiyacımız vardır.

AVRUPA ve Amerika'da olduğu gibi seçkin kabiliyetleri himaye edecek vakıflar ve tesisler mevcut olmadığından bu çalışkan ve mümtaz şahsiyetleri devletin himaye etmesi lâzımdır. Çok kuvvetli bir Arapçadan başka bir yabancı dil tasarruf edebilecek durumda olan Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarından ve İmam - Hatib liselerinden imtihanla İlahiyat Fakültesine girenlerden veya İlahiyat Fakültesinden mezun olup da meslek derslerinden imtihan geçirenler arasında her sene seçilecek muayyen bir miktar zekâ ve kabiliyet erbabının şark ve garb üniversitelerinden meslekî bir doktora tezi temin edebilmeleri için onları yabancı memleketlere göndermek icabeder. Ve hiç bir mâlî endişeleri olmaması için de gerek kendilerini, gerek beraber götürmeyecekleri ailelerini lâyıkiyle terfi etmek de bir zarurettir. Hakikî din mefhumunun din adamları arasında bid'at ve hurâfelerden uzak bir anlayışla gereği gibi yapılması ancak, bu teşkilâtın tatbikiyle mümkün olabilir.

